

IZVLEČEK

V članku *Ljubljanski letni sejmi* avtorica govori o že pozabljenih letnih sejmih; o njihovem nastanku v času srednjeveške Ljubljane, o njihovem gospodarskem pomenu, o tržnih prostorih, prodajnem blagu in sejmu kot družabnem shajališču ljubljanskih meščanov in okoličanov.

ABSTRACT

The article Ljubljana's fairs deals with long-past annual fairs. It is concerned with their emergence in medieval Ljubljana, their economic significance, the fairgrounds, and the goods offered for sale, but it also explores these fairs as social events where the people of Ljubljana and its surroundings used to meet.

PODELITEV PRIVILEGIJEV ZA LETNE SEJME

Veliki sejmi so bili temeljno orodje trgovanja na večjem prostoru in so v Evropi do začetka 19. stol. predstavljali središče velikega trgovskega življenja. »Njihova vloga je bila preseganje ozkega kroga navadnih menjav. Na sejmih so se zbirali trgovci od vsepovsod in izrabili ponujene svoboščine in oprostitve, ki so vsaj za trenutek izbrisale ovire številnih pristojbin in omejitev.«² Poseganje trgovcev v trgovski promet drugih mest je bilo namreč, razen ob letnih sejmih, omejeno. »Značilnost velikih evropskih sejmov je bilo tudi krožno gibanje, ker so bili sejmi med seboj odvisni. Trgovci so potovali s tovarnimi živalmi in blagom na hrbtu s sejma na sejem, dokler se krog potovanja ni sklenil in znova začel. Koledar različnih sejmov je moral omogočati krožno pot sejarjev.«³ Ljubljanski sejmi niso bili del neke evropske sejemske poti, saj v tako širokem prostoru tudi niso bili pomembni. Velik dogodek pa so pomenili meščanom, domačim trgovcem

¹ Tekst je del avtoričine diplomske naloge z naslovom *Sejmarstvo v Ljubljani od nastanka mesta do 2. svet. vojne*, oddane na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani februarja 1992 (mentor dr. Janez Bogataj).

² Fernand Braudel, *Igre menjave, Materialna civilizacija, ekonomija in kapitalizem, XV.-XVII. stoletje*, Ljubljana, 1989, SH, str. 85.

³ Braudel, *Igre menjave*, str. 96.

in sejmarjem iz sosednjih dežel. V Evropi je počasen zaton sejmov značilen že za 18. stol., ko se je zaradi rasti prebivalstva in povečane porabe uveljavilo trgovanje na zalogo z velikimi skladišči, ki je bilo zaradi svoje redne prodaje podobno prodaji v trgovinah in je tako počasi izrivalo dejavnost sejmov. Za Ljubljano pa so imeli letni sejmi še ob začetku 19. stol. precejšen gospodarski pomen.

Pred letom 1479 je imelo mesto dva letna sejma: sejem Sv. Petra in Pavla in sejem ob Križevem, imenovan tudi Češpljev sejem. Oba sta trajala po tri dni. Ustanovitvene listine niso znane in zato tudi leta podelitve pravic ne za enega ne za drugega ne moremo določiti. L. 1479 so v Gradcu s pooblastilom cesarja Friderika Ljubljani podelili privilegij še za tretji, to je Elizabetin sejem, ki je trajal 14 dni. Sredi 16. stol., v času, ko so ljubljanski trgovci izgubljali prej zelo donosno trgovino z ogrskimi kožami, italijanskim blagom in koroškim železom, je Ljubljana l. 1556 zaprosila za nov letni sejem. Privilegij za ta četrti, Pavlov sejem, je dobila od dvorne pisarne 7. decembra l. 1560. Ko so se prenesla nakupovalna središča za ogrsko živino daleč proti severu in so ljubljanski trgovci po l. 1570 izgubili še ta važen del prehodne trgovine, si je v tej stiski Ljubljana pri deželnem knezu izbojevala še peti letni sejem, ki ga v dokumentih prvič omenjajo l. 1582. Imenovali so ga Trijaški sejem. S privilegijem iz l. 1628 je cesar Ferdinand II. naklonil Ljubljančanom milost, da je smel Trijaški sejem, ki se je začel prvega maja, trajati štirinajst dni. Tako je imela Ljubljana do l. 1858 dva štirinajstdnevna in tri tridnevne sejme. Tega leta pa so odločili, da bo vseh pet letnih sejmov trajalo po šest dni, od ponedeljka do sobote. Ob koncu stoletja so letni sejmi popolnoma izgubili svoj nekdanji gospodarski pomen. Leta 1901 so jih skrajšali le na en dan in jih s tem praktično tudi ukiniteli.

V fevdalnih časih so začetek letnega sejma v Ljubljani razglašali z bobnom na vseh treh mestnih trgih. Valvasor pa piše, da so začetek in konec dveh štirinajstdnevni sejmov, Elizabetinega in Trijaškega, oznanjali tudi z enournim zvonjenjem z ljubljanskega gradu.⁴

V času sejma je veljal tržni mir, ki je pomenil strožjo kazenskopravno zaščito udeležencev. Besedila oklicov sejemskega miru za naše kraje doslej sicer niso znana po neposredno ohranjenih virih, lahko pa o vsebini sklepamo iz oklicov v sosednjih deželah, ki vsebujejo prepoved nošenja orožja ob sejmih, prepoved preprirov, pretefov in preklinjanja, zlasti pa je oklic govoril o tržnih svoboščinah. Iz časov, ko so še razglašali sejmski mir in je deželna gospska varovala življenje in blago kupcev in prodajalcev ter kaznovala goljufe, izvira simbolika znamenja, ki so ga ob pričetku vsakega sejma obesili na ljubljansko mestno hišo. »Roka pravice«, Ljubljančani so jo imenovali »frenega«, je bila znamenje sodne pravice in tržnega varstva.

Mesto z vsemi trgovskimi privilegiji, je bilo torej dolžno skrbeti za red na tedenskih in letnih sejmih. Že v 16. stol. so imenovali posebnega tržno nadzornega sodnika, ki so mu dodelili nekaj pomagačev.⁵ Ščasoma so predpisi nadomestili in izpopolnili navade, po katerih se je odvijalo tržno življenje in končno so promet na tedenskih in letnih sejmih uredili s posebnimi tržnimi redi. Red na sejmih so vzdrževali tržni nadzorniki. Čeprav je bila glavna zadolžitev tržnega nadzornika preganjati prekupčevanje z živili na tedenskih sejmih, pa so tržni in cestno policijski redi vsebovali tudi druga pravila o vedenju na sejmih ter določali tržne prostore za posamezno blago.

⁴ J.V. Valvasor, Slava vojvodine Kranjske, Ljubljana, 1969, Mladinska knjiga, str. 390.

⁵ Josip Mal, Stara Ljubljana in njeni ljudje, Kulturno zgodovinski oris, Ljubljana, 1957, Mestni muzej v Ljubljani, str. 95.

LJUBLJANSKI TRŽNI PROSTORI

Za obrtnike, gostilničarje in druge kupce pa tudi prodajalce je bilo pomembno, da so vedeli za tržišče, kjer so lahko kupili blago določene vrste. Ta sejmišča so se tekom časa spreminjala, tako za tedenske kot za letne sejme.

Ob letnih sejmih je kupčijski vrvež preplaval vse mesto. Prodajalo se ni le na sejmišču, tudi vsi ostali ljubljanski trgovci so imeli veliko prometa. V Ljubljano je prišla množica kupcev iz bližnje in daljne okolice, tujci so lahko na sejmu prodajali svoje blago na drobno (drugače le na debelo) pa tudi krošnjariji iz tujih dežel so smeli v času letnih sejmov krošnjarijo po mestu. V času velikega sejma so v velikih količinah prodajali prav vse vrste blaga, ki so ga za vsakdanje potrebe kupovali prebivalci pa tudi obrtniki in gostilničarji: poljske pridelke, živila, moko, žito, med, vino, kože, orodje, obleko, kramarsko blago, seno itd. Hkrati s petimi letnimi sejmi so se vršili tudi živinski sejmi. V 17. stol. je bilo živinsko sejmišče pred špitalskimi vrati, s časom pa so ga izrivali vse bolj na periferijo in ga ločili od ostalih sejmskih prostorov v mestu, saj je živina delala veliko nesnago po ulicah, rila po netlakovanih tleh, širila naprijeten vonj in večala že tako neznansko gnečo.

Do leta 1780 so ulice in trge čistili le trikrat letno, ob času pomembnejših praznikov: Na Telovo, Na Veliki petek in za štirinajstdnevni Elizabetin sejem. Za čiščenje trgov je bila zadolžena bratovščina voznikov sodarjev in stolonoš. Kup smeti na javnem trgu je lahko odpeljal tisti, ki je zanj največ ponudil. Ker je pred Elizabetinim sejmom nametana nesnaga največkrat ostala kar v kupih na cestah in jo je prekril sneg, vozovi, ki jih je bilo ob sejmu še posebej veliko, pa so se skoznje le s težavo prerivali, je okrožni urad odredil, da smeti, ki predolgo čakajo na kupca, lahko odpelje kdorkoli, vendar takoj.⁶ Nesnaga, ki je ostajala na trgih za kmeti, branjevci in kupci, je torej imela svojo vrednost.

Središče kupčevanja je bil Veliki trg ali na kratko Trg, kot so imenovali razširjen prostor in ulice okrog mestne hiše, kjer so se stekale poti z vseh koncev Ljubljane. Prvotno tržišče je bilo enotno, kupec je lahko večino stvari našel pod Trančo oziroma »komunom« ali pred rotovžem, kjer je bilo do srede 18. stol. tudi središče dogajanja ob letnih sejmih. Šele takrat je Ljubljana prerasla srednjeveški okvir in se začela širiti na drugo stran Ljubljaniče, vzdolž današnje Slovenske ceste. Ko so odstranili nekatera poslopja, so nastajali novejši trgi, kot je Pogačarjev trg in današnji Levstikov trg ob cerkvi Sv. Jakoba. Vodnikov trg v današnjem obsegu je nastal l. 1902, ko so podrli od potresa razmajano poslopje liceja. Drevored ob Ljubljaniči, kjer danes stojijo Plečnikove tržnice, pa so uredili že v času francoske vlade in ga zaradi bližine licejskega poslopja imenovali Šolski drevored.

Glavni tržni prostor za letne sejme je bil od srede 18. stol. do l. 1811 današnji Pogačarjev trg, tega leta pa ga je dal maršal Marmont prestaviti na zasuti prostor nekdanjega mestnega jarka in poljskih mestnih vrat, na današnji Krekov trg. Ta prostor je do l. 1876 nosil ime Sejmski trg. Ljubljaniči pa so ga imenovali Jarmarski plac oziroma Jahrmart. Po l. 1814 so na treh straneh trga, ki je bil odprt le na sever, napravili vrsto zidanih tržnic, ki pa ob koncu 19. stol., za katerega imamo slikovno gradivo, niso več obstajale. Letni sejem se je sredi 19. stol. razširil tudi na trg pred licejskim poslopjem, na Levstikov trg in Breg, kjer so prodajali starine, sejmski vrvež pa je bilo čutiti po vsem mestu. Trgovci so v času sejma postavljali pulte na ulice pred svojimi trgovinami pa tudi vsi ulični vogali in veže so bili primerni za razstavo blaga raznih prodajalcev.

⁶ Ivan Vrhovec, Ljubljanski meščanje v minulih stoletjih, Kulturno historične študije zajete iz ljubljanskega mestnega arhiva, Ljubljana, 1884, Matica slovenska, str. 149.

Vodnikov trg leta 1912. Konec 19. in začetkom 20. stoletja so na tem trgu ob letnih sejmih prodajali slaščice. • Vodnik Square in 1912 (picture postcard from the Tančič Collection). Round the turn of the century sweets were sold in the square during the annual fairs. • La Place de Vodnik en 1912. C'est la place où on vendait à la fin du 19e et au début du 20e siècle les pâtisseries aux foires d'été. (La carte postale de la collection de Zmago Tančič)

Kakšne stojnice in tržne lope so v posameznih obdobjih stale na ljubljanskih trgih, kako so bile razporejene in koliko jih je bilo, bi težko rekonstruirali, nekaj informacij pa iz arhivskega gradiva le dobimo. Iz cenika pristojbin za letne sejme iz leta 1858 razberemo, da so prodajalci lahko najeli magistratne stojnice ali postavili svoje. Na voljo so bile »velike sejemске lope, male lope, lope na kavaletu (verjetno na zlozljivih kozah), 'štanti na polici', posebne male stojnice za glavnikarje, prodajalce trakov in sukanca, in stojnice za sedeče kramarje s čipkami, škatlami in podobnim.«⁷ Na Levstikovem trgu je ob posloplju Redute l. 1863 stalo 21 stojnic namenjenih prodajalcem ob tedenskih in letnih sejmih. Najemnina za leto dni je znašala 3 gld. in je bila plačljiva v dveh obrokih.⁸ Lesene prodajalnice in štanti so stali tudi na Krekovem trgu in pred licejem. Tržne lope oziroma stojnice na ljubljanskih trgih so bile najverjetneje precej neugledne in neenotne.

Prošnje za postavitev stojnic za prodajo različnega blaga zunaj tržnih prostorov določenih za letne sejme, med drugim sadja, pijače in slaščic, pa so kar deževale na magistrat. Magistratni gremij je imel glede stojnic na splošno odklonilno mnenje: »Stojnice so v zdravstvenem oziru škodljive, v bližini šol kvarne, neprimerne za izgled mesta, stojničarji pa manjvrednemu blagu navijajo cene«.

Tržni prostori za posamezne izdelke so bili določeni po tržnem redu, a sejmariji so se pripravili med seboj tudi, na kateri stojnici bo kdo prodajal; bolj na začetku ali na koncu vrste. »1885. leta se je prodajalcem češkega porcelana, ki so navadno prodajali v drevoredu

⁷ ZAL, fasc. 749, fol. 387.

⁸ ZAL, fasc. 749, fol. 208.

ob Ljubljani pred Zmajskim mostom pripetilo, da jim je mestni magistrat odredil prostor na nekdanjem živinskem sejmišču, sredi blata in vode, kamor si je upal le redkokateri kupec. Prodajalci so se hudovali, da je tako ravnanje nesramno in nerazumljivo, saj se isto naslednjič lahko zgodi kramarjem, usnjarjem, kleparjem ali komu drugemu.«⁹

Sejmišče pa je motilo tudi nekatere okoliške prebivalce. Na Krakovskem nasipu je bil starinarski sejem, kjer so v glavnem prodajali staro kramo in obleko. »Ob petih letnih sejmih v drevoredu starinarji ovirajo promet in otroci morajo v šolo hoditi po cesti. Po lepih kostanjih se razobeša stara šara, da se lomijo veje. Le kaj si mora misliti tujec, ko zagleda te stare umazane in smrdljive cunje? Zahtevajo, naj se starinarski trg preloži na desni breg Ljubljanice na Prule.«¹⁰

PET LETNIH SEJMOV IN NJIHOV GOSPODARSKI POMEN

67

Kronike poročajo, da je prišlo ob semanjih dneh v Ljubljano toliko kupcev iz oddaljenih krajev in voz s podeželja, da se je mogel človek le s težavo preriniti skozi gnečo, ki je vladala na Mestnem in Starem trgu ter ob bregovih Ljubljanice. Še najbolje se je bilo ogniti Staremu trgu, in če je imel kdo kaj opraviti na južnem koncu, je tja še najlažje prišel po Bregu in nato s čolnom preko reke.¹¹ Ob sejmih se zaradi velike gneče tudi ni bilo mogoče voziti z vozovi, saj še ob navadnih dneh ozke in slabo tlakovane ulice niso bile za to najbolj primerne. V Valvasorjevem času so si petičnejši meščani lahko pomagali s stolonošami, ki so stranke s svojimi nosilnicami čakali pod Trančo.

»Valvasor piše, da je bilo ljubljansko kupčijsko in sejmsko življenje mnogojezično. Na velike sejme so prihajali trgovci s Kranjske, Koroške, Štajerske, Hrvaške, Italije, Tirolske, Bavarske, s Saškega, Švabske, Šlezije, Moravske, Češke in celo iz Danske, Pomorjanskega, Holandije in Francije.«¹²

Obiskovalci sejmov so v Ljubljano prihajali z vseh koncev in na glavnih cestah iz vseh smeri je bil gost promet. Pred mestnimi vrati, kjer so pobirali mitnino, je prihajalo do velikih zastojev. V 19. stol. so mitnični uradniki ocenjevali blago kar približno na oko, da ob tržnih dneh ne bi prihajalo do prevelikih zastojev. Pristojbine pa niso bile tako visoke, da bi se kmetom splačalo izmikati mitnicam po ovinkih in stranskih poteh. V drugi polovici 19. stol se je kot prevozno sredstvo uveljavila tudi železnica. L.1871 je gorenjska železnica uvedla prevoz na vsak tržni dan, to je v sredo in soboto. Vlak je šel iz Lesc ob pol osmih in se je ob dveh vračal iz Ljubljane. Na prvi dan Pavlovega sejma l.1872 je gorenjska železnica v Ljubljano pripeljala kar 800 ljudi.

Ljubljana je kot sejmsko mesto potrebovala tudi prenočišča, kjer so se ustavljali popotni sejmarji in trgovci. Ta so bila v gostilnah zunaj mestnega obzidja, saj se sejmarji po mestnih pravilih tu niso smeli zadrževati, razen ob času letnega sejma ali le kakšen dan prej. Krčme opremljene s prostornimi hlevi, kjer so se ustavljali trgovci, kmetje z manjšimi vozovi ob tržnih dneh in sejmih, pa tudi furmani, so se imenovale ostajališča. Življenje v obcestnih krčmah je bilo živahno. Predvsem furmani, pa tudi sejmarji so tu

⁹ Kmetijske in rokodelske novice, 43/1885, št.18.

¹⁰ ZAL, fasc.1501, fol. 410.

¹¹ Prvi Šentjakovski most so zgradili šele l. 1824, do takrat so potnike na tem mestu čez reko prevažali trnovski čolnarji.

¹² J.V. Valvasor, Slava Vojvodine Kranjske, str. 405.

pustili velike vsote denarja. Čas letnih sejmov je bil zato za gostilničarje najbolj donosen. Tipična predmestja z ostajališči so bila Blatna vas (današnja Kolodvorska ulica), Kurja vas (Rakovnik) z znano gostilno pri Češnovarju, Poljane in Prule. Znano ostajališče je bila gostilna »Numero ajns« pred Križevniškimi vrati, kjer so se ustavljali predvsem dolenski vozniki. Ob Križevniškem trgu so imeli skladišča žitni trgovci, nekaj časa pa je tu deloval tudi žitni trg. Ostajališča so stala tudi ob Dunajski cesti, pri Bavarskem dvoru, ob Tržaški cesti in ob senenem trgu na Luži. Tudi cestno stičišče Ajdovščina je bilo gručasto obdano s polkmečkimi krčmami s hlevi, kot sta nekdanji Figovec in Lev.¹³ Velik promet pa so imeli ob sejmih tudi gostilničarji in kavarnarji v središču mesta. Sejmarji in kupci so radi zavili v gostilno, da bi kaj pojedli ali še raje le na kozarček pijače. Marsikak mali kramar je kar sproti zapil, kar je zaslužil. Gostilne in pivnice v bližini sejmišč so bile številne. »L. 1763 je bilo na Gornjem tgu kar šest gostiln. 'Pri belem Kranjcu' so ob sejmih stale vrste kmečkih lestvenic in tovornih voz, ki so ovirali prehod. Magistrat je to razvado prepovedal, pa ni za dolgo zaleglo.«¹⁴ O pomembnosti sejmov za gostilničarje zgovorno priča tudi podatek, da se je l. 1901, ko so trgovci prosili za skrajšanje letnih sejmov na en dan, najprej magistratu pritožila zadruga gostilničarjev, kavarnarjev in izkuharjev, ki je menila, da bi gostilničarji z ukinitvijo letnih sejmov utrpeli veliko škodo.¹⁵

Pet ljubljanskih letnih sejmov je imelo različen pomen glede na letni čas in glede na izdelke, ki so jih v tistem času največ prodajali. Podatki o izdelkih in obiskanosti sejmov, ki jih navajam, veljajo za drugo polovico 19. stol.

Najbolj obiskan in najpomembnejši je bil Elizabetin sejem, zadnji v letu, ki se je začel 19. novembra in je trajal 14 dni. Bil je ravno v času pred začetkom zime, ko so se morali ljudje oskrbeti z zimskimi zalogami živil in z obleko. Prodaja zimske obleke in gorenjskih volnenih izdelkov je bila odvisna od tega, kako huda zima se je obetala. Če je zgodaj pritisnil oster mraz, so imeli »štacunarji« in gorenjski sejmarji dobro kupčijo, blaga zima pa je promet na Elizabetinem sejmu osiromašila. Veliko kmetov je prišlo tudi zato, ker so v tem času že prodali svoje pridelke in s tem zaslužili nekaj denarja. Zaradi mraza in bolj neprijetnega novembrskega vremena je bilo na tem sejmu navadno manj postopačev in radovednežev in več resnih kupcev kot na ostalih. Le šolska mladina, ki je imela na dan Sv. Elizabete prosto, je rada pohajkovala po sejmišču.

Na prodajo na kramarskih sejmih je vplival tudi živinski sejem, ki je vedno spremljal ljubljanske letne sejme, vendar na ločenem sejmišču. Tudi velike evropske blagovne sejme so mnogokrat cenili po številu pripeljane živine, kar kaže, da je živinski sejem predstavljal pomemben del letnega sejma. Kmetje so Ljubljanski letni sejmiprodali svojo živino in se z zasluženim denarjem odpravili na kramarsko sejmišče. V letih, ko je v deželi razsajala živinska kuga in so bili živinski sejmi prepovedani, so bili tudi kramarski sejmi slabo obiskani in kramarji ter ostali sejmarji so se pritoževali nad slabim zaslužkom. »Če ne sme goveja živina na sejem, je vsak sejem zanič,« je veljalo. Pa tudi vreme je vplivalo na število obiskovalcev in razpoloženje. Ob lepem toplem vremenu se je ljudi kar trlo, dež pa je prinašal prodajalcem smolo, le dežniki so šli dobro v promet. Za češnjev sejem, ki je bil ob Sv. Petru in Pavlu pa je veljalo ravno obratno. Če je sejem sovpadal s časom košnje, so kmetje lepo vreme raje izkoristili za delo.

¹³ Ivan Vrhovnik, *Gostilne v stari Ljubljani*, Ljubljana, 1926, Jutro, str. 8.

¹⁴ Vrhovnik, *Gostilne*, str. 12.

¹⁵ ZAL, fasc. 1501, fol. 385.

Sejem ob Križevem, ki se je začel 14. septembra, imenovan tudi češpljev sejem, bi moral po imenu sodeč sloveti po prodaji sliv. V časopisih res lahko zasledimo tudi kakšno opombo o tem, kako in po koliko so se prodajale češplje, a ta prodaja vsaj v tem času ni bila gospodarsko pomembna. Češpljev sejem je sovpadal z začetkom šolskega leta. Starši, ki so pripeljali otroke v Ljubljano v šolo, so spotoma obiskali tudi sejmišče in šolarjem kupili zimsko obleko. Na septembrskem sejmu je bila pomembna tudi prodaja medu.

Zimski Pavlov sejem se je začel 25. januarja, ko se delo na polju še ni začelo in so imeli ljudje s kmetov dovolj časa. Največ denarja so trgovcem, kramarjem in sejmarjem prinesli ženini in neveste, ki so se ob tem času »zimskega brezdelja« pripravljal na poroko. Novice l. 1886 pišejo: »Kramarskega blaga, kocev in obuval se je na Pavlovem sejmu precej prodalo, ker neveste s kmetov nakupujejo praznična oblačila in drugo blago za balo«. Kadar ni bilo bodočih mladoporočencev, pa je bila prodaja bolj žalostna.

Še najmanj pomemben je bil sejem ob Trojaci ali Trijaški sejem, ki se je začel na dan Sv. Filipa in Jakoba v maju in je trajal 14 dni. Obiskanost ljubljanskih sejmov je kazala tudi na splošno blaginjo ali pomanjkanje denarja v deželi.

Sredi 19. stol. v poročilih trgovske zbornice in v časopisju zasledimo, da ljubljanski sejmi pešajo. Sodobnejše oblike trgovine so bile v tem času že tako razvite, da so tudi po drugih avstroogrskih mestih razmišljali o ukinitvi letnih sejmov. Zbornica pa je menila, da so ljubljanski sejmi neuspešni tudi zaradi razdrobljenosti. Zato so l. 1858 sklenili, da bo vseh pet letnih sejmov trajalo po šest dni in sicer od ponedeljka do sobote.

Zaradi novih datumov je vladala precejšnja zmešnjava. Ljudje z dežele so zamešali datume in prišli na češpljev sejem teden prepozno. Novice pišejo, »da so si ljudje to zmešnjavo sami napravili, saj je bilo v Novicah, po vseh farah in tudi v nemških časnikih oklicano, kdaj se bo semenj začel. Tudi po tem se vidi, da je bilo dovolj jasno in glasno razglašeno, ker Judje iz daljnih dežel s svojo zlatino in srebrnino sejma niso zamudili.«¹⁶

Kljub spremembam so bili ljubljanski letni sejmi vedno slabše obiskani, kar pa velja le za kramarski oz. blagovni del sejma. Živinski sejmi so dobro cveteli še v 20. stol. in njihovo število se je celo povečalo. 1859. leta je zapisano v Novicah: »Poslednji Elizabetin sejem je pokazal, da ljubljanski nekdanji zelo imenitni sejmi pešajo, da skoraj ne bo več v sejmskih prodajalnicah večjega štacunarja videti, ampak le male kramarje«.¹⁷ Vrhovec piše, da so se že z začetkom 19. stol. ulice ob ljubljanskih sejmih iz leta v leto bolj praznile, da Ljubljana kot sejmsko mesto ni imela nobenega pomena več, skozi jo je potovala le še prevozniška trgovina.¹⁸ Pet letnih sejmov se je sicer obdržalo do začetka 20. stol., bili pa so povsem lokalnega pomena. Obiskalo jih je le malo tujih prodajalcev in kupcev. Leta 1901 je trgovska zbornica menila, da so letni sejmi Ljubljanjani povsem nepotrebni, oziroma zadostuje, če trajajo po en dan. S tako odločitvijo so bili zelo zadovoljni veliki ljubljanski trgovci, ki so menili, da jim tuji sejmski prodajalci delajo nepošteno konkurenco. S tem, ko so sejme skrajšali na en dan, so jih praktično tudi ukiniteli, saj promet ni bil nič drugačen kot vsak drug tržni dan.

¹⁶ Novice, 16/1858, št. 37.

¹⁷ Novice, 17/1859, št. 48.

¹⁸ Vrhovec, Ljubljanski meščanje, str. 235.

SEJEMSKO BLAGO

Na letnih sejmih je bilo možno kupiti prav vse. Kupec je prišel, da bi se oskrbel z življenjskimi potrebščinami vse do naslednjega sejma. Že za leto 1639 lahko iz cenika za mostnino na Čevljarskem mostu vidimo, kakšna je bila ponudba na ljubljanskem trgu. Seveda ta seznam ni popoln, gre le za imenitnejše blago, kot so začimbe, svila, olje, kadila, platno, riž, milo, usnje, klej, vosek, ostrige, med itd.. Omenjeni so tudi kramarji s svojim blagom, ribniški izdelki, čevlji, klobuki, sukno, predivo, pleteni izdelki itd..¹⁹

Do konca 19. stol se ponudba na sejmih ni prav bistveno spremenila. Še vedno so prodajali kramarsko blago, lesene in pletene izdelke, kleparske, čevljarske in druge usnjene izdelke, platno, klobuke itd. Seveda so se izdelki po modi spreminjali, pojavljale so se manjše oblikovne novosti in kramarji so prinesli marsikatero novotarijo. Uveljavila se je prodaja že narejene obleke in porcelanskih izdelkov. Vendar so sejmarji še vedno oskrbovali ljudi predvsem z najosnovnejšimi potrebščinami, katerih izbira je bila na sejmih večja in cene nižje.

Kupec, ki je prišel v Ljubljano na sejem, je natančno vedel, na katerem prostoru bo našel določene izdelke. Ob koncu 19. stol. so ob letnih sejmih na Levstikovem trgu prodajali kramarsko blago, lesene izdelke, tudi ribniške škafe, rešeta, lesene sklede in kadi, slamnike, vozove kmečkih kolarjev (karete, kripe), sodarske izdelke, metle, kose in brusne kamne. Na Vodnikovem in Krekovem trgu se je dobilo domače sukno, preproge, domače platno, kramarsko blago, lepotiche, igrače, čevljarske, jermenarske, vrvarske in kovaške izdelke, dežnike, klobuke, usnje in žblje, pred Mahrovo hišo različne vrste prediva in preje, pred škofijo slaščice, na Krakovskem nasipu pa Starine.²⁰

Na Prešernovem trgu so Gorenjci prodajali domače platno, sukno, raševino in gorenjske preproge. Na sejmu so prodajali tudi posušene kože goveda, prašičev in drobnice pa tudi lisičje kožuhe. V časih, ko je bilo v naših gozdovih še dovolj razne divjadi, pa so lahko kupovali kože polhov, jelenov, kun in risov.²¹

V 2. polovici 19. stol. se je tudi pri nas uveljavila prodaja uvožene tovarniško narejene obleke. L. 1860 Novice pišejo: »Pred petdesetimi leti je bila kramarija draga, kmetje niso dosti pisane in tanke robe poznali, tudi facaneteljnov je bilo le malo sort, pa tudi kramarjev ni bilo veliko. Če je šel kateri v Ljubljano po blago je bilo že prav imenitno, danes pa so v Trstu, Dunaju in Gradcu dobro znani. Revni ljudje večidel kupljena oblačila nosijo, ker je bolji kup ko domača roba. Revna ženska se za poletni čas lahko obleče od nog do glave, če ima 8-10 goldinarjev, da prekosi vsako imenitno gospo pred petdesetimi leti. Tega gospodje, ki silijo domačo robo, ne morejo zapopasti. Kmetu se bolj spleča volno prodati in gotovo blago kupiti. Bolj ko kmeta stiska, bolj bo rožasto pisan hodil in v tančice oblečen. Če hočete kmeta spet na stari gvant prignati, morate dokaj fabrik pokončati in železne ceste.«²² Tovarniško izdelane obleke so s svojo cenenostjo hitro osvojile kupce, vendar to krojačev, ki so po obrtnem dovoljenju smeli prodajati na sejmih, ni pregnalo. Ženske so na sejmu lahko kupile tudi čipke. Skromnejše so ponujali prodajalci galanterijskih izdelkov, svoje čipke so prodajale tudi trnovske klekljarice, najbolj znane in cenjene pa so bile idrijske čipke.

¹⁹ Vrhovec, Ljubljanski meščanje, str. 124.

²⁰ Red za letne in tedenske sejme v deželnem stolnem mestu Ljubljani, 1891, AS, fasc. 102.

²¹ Vrhovec, Ljubljanski meščanje, str. 124.

²² Novice, 23/1852, št. 32.

Na različnih koncih mesta so prodajali lončeno, železno in pločevinasto posodo, od devetdesetih let 19. stol. dalje pa tudi porcelan.

Na letnih sejmih so prodajali tudi različna živila in pridelke. Obrtniška in kupčijska zbornica za leto 1852 poroča: »V kupčiji z domačimi kmetскими pridelki so sledeči najbolj imenitni: češplje, med, vosek, patošelj, mizarski lim in ježice²³.«

V Ljubljani je bila pomembna kupčija z medom. Trgovci so kupovali med in ga vozili dalje preko Koroške in Saltzburga v nemške dežele. Živahna trgovina je trajala štiri mesece v letu, od novembra do januarja. Največ medu so prodali na novembrskem velikem Elizabetinem sejmu, kjer so se po stari tradiciji na Marijinem trgu »pred mostom« sešli kranjski čebelarji in »ceno strdi ugani«. Na medenem ali čebeljem sejmu so prodajali vosek, med v satovju in panjih ter med v sodčkih. Za ceno so se prodajalci dogovorili med seboj glede na letino in povpraševanje.

Med pomembnimi pridelki, ki so jih prodajali na sejmih, je bilo seveda tudi žito, predvsem pšenica. Vendar so že od konca 18. stol. dalje okoliški kmetje pripeljali na trg doma pridelano žito le še v času po žetvi in še to v manjšem številu. Obubožani zaradi visokih davkov so tožili, da morajo v Ljubljani žito kupovati, namesto da bi ga prodajali. Prodajalci žita na ljubljanskem trgu so bili dolenski kmetje iz okolice Šmarja, Višnje gore, Stične, Št. Vida in Radohove vasi, a to so bili le prekupčevalci, ki so žito kupovali v oddaljenih krajih pa tudi izven dežele. V prvih desetletjih prejšnjega stoletja je bilo najbolj cenjeno žito iz Banata, ki so ga privažali po Savi. Poleg pšenice so prodajali še koruzo, oves in rž. Že sredi prejšnjega stoletja so na sejmih žito kupovali predvsem trgovci z moko, peki in mlinarji iz okolice Ljubljane, za navadne kupce pa je bilo enostavneje kupiti moko kot pa žito, ki so ga morali nositi mlet v mline zunaj mesta.

Ljubljančani so imeli še poseben letni sejem, ki je bil namenjen le prodaji čebule in česna. Prirejali so ga na dan sv. Porziankule ali Porciunkole 2. avgusta, ko pravijo, da je čebula zrela. Sprva je bil čebulni sejem na Krekovem trgu, kasneje, ob koncu 19. stol., pa so ga prestavili na Poljanski nasip. L. 1900 mestni magistrat naznanja: »Ker se pričakuje veliko ljudi in mora imeti požarna bramba dovolj prostora, se ne bo prodajalo na vpreženih vozeh, ampak bo moral vsak prodajalec zložiti blago na tla. Tržno nadzorstvo zahteva vsaj dva stražnika. Že na mitnicah naj se vozove usmerja v pravo smer.«²⁴ Iz teh napotkov je razvidno, da je šlo za velik sejem, množico ljudi in vozov, ki so predstavljali tudi prometne težave. Na dan sv. Porciunkole so smeli na »štantih« prodajati tudi kramarsko in galanterijsko blago, nabožne predmete, slaščice in sadje.

SEJEM KOT DRUŽABNI DOGODEK

»Sejmov so se udeleževale množice, ki so prihajale na skupno veseljačenje. Lahko bi rekli, da je sejem za nekaj dni preplaval mesto. Zato ni čudno, da je sejem tudi sinonim za nered, trušč, ljudsko veselje in razgrajanje.«²⁵ Tudi ljubljanski sejmi niso imeli le kupčijskega pomena, temveč so predstavljali družabni dogodek oziroma nekajdnevno

²³ Hrastove ježice ali konoper so strojarji uporabljali za izdelovanje strojila. Pomembnost kupčije z ježicami dokazuje pismo ljubljanskega župana grofu Barbu iz začetka 18. stol., ki pravi, »da je kmet napravil meščanom že dosti škode, zlasti, ker trguje z ježicami in ker je izdal tujcem skrivnost, kako se porabljajo«.

²⁴ ZAL, fasc. 1133, fol. 601.

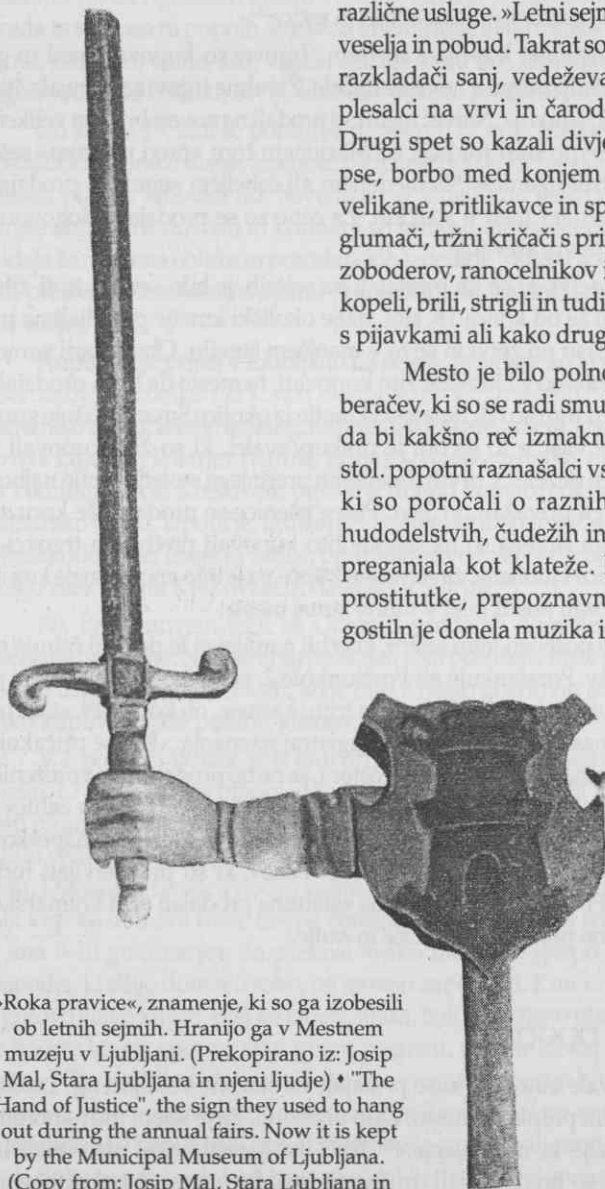
²⁵ Braudel, Igre menjave, str. 85.

oživitev mesta. Večini ljudi je to pomenilo tudi edini stik s svetom, tujimi ljudmi in jeziki. Poleg prodajalcev in kupcev od blizu in daleč so sejmi privabili raznovrstne nastopače in popotnike, ki so ponujali različne usluge. »Letni sejmi so vzbudili dosti hrupnega veselja in pobud. Takrat so prišli v mesto razni glumači, razkladači sanj, vedeževalci iz zvezd, umetni jahači, plesalci na vrvi in čarodeji, ki so zabavali množice. Drugi spet so kazali divje zveri, plešoče medvede in pse, borbo med konjem in kozlom, jahajočo opico, velikane, pritlikavce in spake. Glasni so bili mešetarji, glumači, tržni kričači s priporočanjem raznih očalarjev, zoboderov, ranocelnikov in padarjev, ki so pripravljali kopeli, brili, strigli in tudi stavljali ljudem rožiče in jim s pijavkami ali kako drugače puščali kri.«²⁶

Mesto je bilo polno romarjev, pohablencev in beračev, ki so se radi smukali okrog sejmskih stojnic, da bi kakšno reč izmaknili. Po sejmihi so v 16. in 17. stol. popotni raznašalci vsiljivo ponujali tudi časopise, ki so poročali o raznih bojih, nesrečah, politiki, hudodelstvih, čudežih in podobnem. Gosposka jih je preganjala kot klateže. Na sejme so prihajale tudi prostitutke, prepoznavne po posebnih oblačilih. Iz gostiln je donela muzika in že popoldne vabila na ples,

po beznicah pa so popivali in igrali za denar. Ulični vrišč se je neredko sprevergel v kričanje, prepire, tepež, včasih se je zgodil rop ali celo uboj. Ob koncu 18. stol. v času birokratskega absolutizma je mesto izdalo vsakemu nastopaju spričevalo o vedenju in dovoljenje za poulično nastopanje ob tržnih in navadnih dneh, da bi s tem preprečili raznim sumljivim prišlekom postopanje po mestnih ulicah in trgih.

Ob tolikšni razuzdanosti in pregrehi pa je za nekaj pobožnosti poskrbela cerkev in njene bra-

»Roka pravice«, znamenje, ki so ga izobesili ob letnih sejmihi. Hranijo ga v Mestnem muzeju v Ljubljani. (Prekopirano iz: Josip Mal, Stara Ljubljana in njeni ljudje) • "The Hand of Justice", the sign they used to hang out during the annual fairs. Now it is kept by the Municipal Museum of Ljubljana. (Copy from: Josip Mal, Stara Ljubljana in njeni ljudje) • "La main de la justice", le signe qui fut arboré lors des foires d'été. Il est gardé au Musée de la ville de Ljubljana. (Copié de: Josip Mal, Stara Ljubljana in njeni ljudje - La vieille Ljubljana et ses gens)

tovščine, saj, kot piše Valvasor, »skoraj ni minil letni sejem v Ljubljani, da bi ne bila prirejena kakšna procesija ali božja pot«. ²⁷ Izkoristili so pač priložnost, ko je bilo že tako veliko ljudi v mestu.

Čeprav je pomembnost ljubljanskih letnih sejmov v 2. pol. 19. stol. upadla, so prebivalcem Ljubljane in okoliških vasi še vedno pomenili velik dogodek in temu primerno vzdušje je bilo v mestu tudi čutiti. F. Gostl v Spominih na Ljubljano piše, da so imeli sejmi v sedemdesetih letih 19. stol. za prebivalce mesta še velik pomen. »Takrat se je prignala živina na prodaj, domači izdelki, prišli so kupci in prodajalci iz raznih krajev. Po vežah so izobesili podobe, kakršne so nabijali takrat uslužbenci po hlevskih vratih in pokrovih skrinj. Sejem je trajal ves teden, kar je oznanjalo znamenje na rotovžu, poševna palica v obliki roke, ki drži dvignjen meč.« ²⁸

Sejma niso obiskovali le kupci in prodajalci, mnogo je bilo takih, ki so prišli le malo pohajkovat in »pasti firbec«, kot je večkrat zabeleženo v časopisih. Prihajali pa so tudi potepuhi, klateži in kradljivci, »ki so delali pohujšanje in zgago ter širili slabe zglede«, zato so jih mestni čuvaji srdito preganjali. Berače so imeli pod nadzorom tudi zato, ker so menili, da prenašajo bolezni. Med berače so se ob tržnih in sejmskih dneh radi vrinili postopači s podeželja, ki so se smukali okrog stojnic, da so jim bili tržni pazniki vedno za petami in jih naganjali iz mesta. V 17. in 18. stol. je mesto podelilo službo tako imenovanim »beraškim strahovom«, ki so ob sejmihi lovili berače in jih gnali pred mestno gosposko. ²⁹

L. 1846 je v Novicah zapisano, da so vse te »rokonače« cesarski deželni čuvaji popolnoma pregnali s sejmov in žegnanj. Vendar so bili sejmska gneča in v barantanje zatopljeni kupci vseeno odlična priložnost za delo žeparjev in tatičev. Kmetu, ki se je s sejma vračal z izkupičkom od prodanih pridelkov, se je kaj hitro lahko zgodilo, da mu je zmanjkal denar iz žepa. Tudi navidez ugleden kupec je včasih kaj izmaknil, če se je ravno ponudila priložnost. »Pri Kranjci na Velikem trgu je bila na semanji dan proti večeru ukradena poldrugi cent težka bala blaga v kateri je bilo pet kosov po pet vatlov rdečega, vijoličastega in plavega vatmola za ženska krila, vatel velja 7 dvajseti. Iz sosednje štacune so videli, da je nek velik močan kmet basal to balo na ramo. Nekateri menijo, da bi po opisu utegnil biti iz laške okolice. Policija poziva ljudi, naj ga pomagajo izslediti.« ³⁰

Pisana množica ljudi in razstavljen »kramarija« je privabila mnoge, ki so prišli le zaradi družabnosti in radovednosti. Nekateri moralisti tega niso odobraval: »Sejmov je preveč in tako prodajalec meni, če tukaj ne prodam, bom pa drugje in ravno tako misli kupec in zato je vse skupaj le eno veliko pohajkovanje. Ker tudi hlapci in dekle hočejo obiskati vsak semenj, zgubi kmetijstvo s tem veliko delovne moči. Le ti gredo na sejem posebno radi zato, da se ga malo nasrkajo, fantje pa se še na korajžo kličejo ali tudi malo pokavsajo. Tako se je zadnjič zgodilo, da sta jo dva precej dobila in eden je kar v nezavesti obležal. Žandarji so že odšli, ko se je boj pričel. Bolje bi bilo, če bi žandarji na semenj prišli bolj proti poldnevu, ker so dopoldne ljudje še trezni, proti večeru pa se nerodnosti gode.« ³¹

L. 1875 so ob letnem sejmu »policaji na živinskem sejmišču nekega pijanca hidropatično ozdravljali, dva škafa vode mu polili po glavi, da se je izbrihtal pa kakor miš moker tresel

²⁷ A. Potočnik, Procesije v stari in novi Ljubljani. Kronika, 7/1940, št. 1.

²⁸ F. Gostl, Spomini na Ljubljano pred 50-60 leti. Kronika, 4/1937, št. 1.

²⁹ Vrhovec, Ljubljanski meščanje, str. 72.

³⁰ Novice, 14/1856, št. 75.

³¹ Slovenec, 1/1874, 21. apr.

mraz.«³² Vina na sejmu sicer niso točili na drobno a priti do pijače v številnih gostilnah in vinotočih ni bilo težko.

Obiskovalce je na sejme vabila tudi druga zabava. Na Krekovem trgu so potujoči lastniki različnih »panoram, muzejev, karusljev, menažerij in strelišč« postavljali svoje šotore.³³ Vse nenavadno in čudno, s čimer so lahko privabili radovedneže in zaslužili, so privlekli na sejme. Tako so si npr. ljudje na nek sejmski dan pri mesarju na Bregu lahko ogledovali zaklano tele s tremi nogami. Nekateri podjetneži pa so se še bolj znašli. V Novicah je bilo 1. 1870 zabeleženo takole poročilo o letnem sejmu: »Najboljši sejem na Elizabetinem sejmu pa je imela loterija tiste ženske Eme Willardt, ki za 20 krajcarjev kaže 'kunstkabinet', za katerega se nobeden ne briga, a plača le zato, da bi ulovil kakšno srečko. Večji del dobičkov ni šest soldov vrednih, zato je kunstkabinet le špekulacija na žep take množice ljudi, ki so na duhu in premoženju revni. Pritožili so se kramarji, da je vse šlo le na limanice te ženske, ker mislijo da tam ruta ali kos platna za 20 krajcarjev se ujame. Kramarji opozarjajo mestni magistrat, da je kunstkabinet le pretveza za loterijo, pri kateri bo ženska odnesla več kot 1000 goldinarjev dobička.«³⁴

Tudi tiste, ki niso prišli z namenom, da bi kupovali, je nemalokrat premamil blišč razstavljenega blaga. Posebno ženske so bile dovzetne za vabeče govorance kramarjev, ki so ponujali svoje bleščeče cenene izdelke. Židje so prihajali na vsak sejem prodajat svojo zlatnino in srebrnino dvomljive vrednosti. Novice 1845. l. poročajo: »Na Trijaški sejmu, ki je trajal 14 dni, je prišlo veliko ljudi in čudno, da sta prišla samo dva Juda, ki sta zlatnino in srebrnino pod nič prodajala. Zlat prstan za dva groša, ljuba duša, kaj si boljšega želiš?«³⁵ Očitno jih je prišlo običajno še mnogo več. Nekateri so bili stalni gostje ljubljanskih sejmov, tako da so se naučili celo nekaj slovenščine: »Judje so svojo robo ponujali v slovenskem jeziku, tako izurjenem, da osramotijo 'kranjsko špraho' marsikaterega penzionista.«³⁶ Kaže, da so imeli Židje na ljubljanskih letnih sejmih dobro kupčijo, kar je šlo ostalim kramarjem močno v nos.

Zapravljivost in nepremišljenost sta bili deležni graje nekaterih uglednejših mestnih mož, ki so se čutili poklicane, da vzgajajo ljudstvo. V časopisih so se pojavljali članki, ki so opozarjali ljudi na kreposti, kot so skromnost in varčnost in jih svarili pred zapravljanjem denarja na sejmih. »Sejem Sv. Petra in Pavla je pokazal, da niso slabi časi. Veliko dragih židanih rut so ženskam prodali, ki so veljale 3-4 goldinarje. Kmetice so od dne do dne bolj košate, v oblačilu bolj ošabne. Štacunarji se smejejo, kmetje pa na kant gredo. Že hlevska dekla nosi židano ruto s srebrnimi in zlatimi rožami. Nekatere gosposke ženske nosijo krila, da so bolj sodu kot človeku podobne. Take spake se že med kmetiškim deklički vidijo. Zato je pšenica vedno dražja, ker pet funtov štirke rabi na leto vsaka ženska, štirka pa je iz pšenice,« je duhovito komentiral takratno žensko modo in nečimrnost Bleiweis.³⁷

³² Novice, 33/1875, št. 37.

³³ Tudi v nesejmskem času so v 19. stol na tem mestu postavljali cirkuse in zabavišča. Iz prošenj za dovoljenje in reklamnih plakatov, ki jih hrani ZAL, je videti, da je bila tovrstna ponudba v Ljubljani pestra. Kasneje se je kot zabavišni prostor uveljavil Latermanov drevored v Tivoliju.

³⁴ Novice, 28/1870, št. 47.

³⁵ Novice, 3/1845, št. 21.

³⁶ Novice, 20/1862, št. 39.

³⁷ Novice, 4/1846, št. 5.

V času pred sejmom so v časopisih takole svarili kupce pred lažnim bliščem nekaterih izdelkov: »Galanterijski izdelki niso neobhodno potrebno blago. Ni pošteno in pravo, marveč ima namen vzbujati le hipno dopadanje in slepiti obdarovanega. Z galanterijskimi izdelki preplavljajo brezvestni špekulantje sejme nerazsodnih ljudstev in jim vlečejo iz žepov denar za sleparstvo. Hoteli smo namigniti baš ob tem času pred sejmom, kako nespametno je ljudstvo, ki gre na limanice Židov.«³⁸

Te časopisne notice, ki skušajo vzgajati »preprosto ljudstvo« in mu vsiljevati, kakšno oblačenje je zanj primerno in za kaj naj porablja svoj denar, kažejo na prepričanje nekaterih dušebrižnikov, da bi moral Slovenec ostati skromen, varčen in preprost. Letni sejmi pa so bili edina priložnost, ko so si tudi revni ljudje privoščili malo pohajkovanja, si napasli radovednost ob pisanih predmetih in si tudi za majhen denar lahko kupili drobno veselje, pa čeprav kičasto in ceneno.

BESEDA O AVTORICI

Darja Cizelj, etnologinja, pripravnica v Slovenskem etnografskem muzeju (leta 1993). V diplomski nalogi se je ukvarjala s problematiko ljubljanskih sejmov in trgov.

ABOUT THE AUTHOR

Darja Cizelj has a degree in ethnology and was presently (1993) a trainee at the Slovene Ethnographic Museum. Her dissertation deals with Ljubljana's fairs and markets.

³⁸ Novice, 60/1902, št. 3.

SUMMARY

LJUBLJANA'S ANNUAL FAIRS

The development of medieval towns is closely intertwined with the development of trade. Precondition for a place to grow into a town and acquire a corresponding status was that the provincial authorities gave their permission to set up a weekly fair. Besides weekly fairs towns held annual fairs to attract miscellaneous goods from far places.

76 Between 1479 and 1852 Ljubljana successively acquired the permission for five annual fairs. All fairs were held under special market regulations which provided strict order and better protection to all involved. At the beginning of every annual fair a special sign was suspended from the town house, depicting a hand holding a sword.

As the town changed and spread annual fairs came to be held at different places. Up to the 18th century the trading centre was the market place and the lanes round the town house. From the middle of the 18th century onwards the main market place was the Sejemski trg (Fair Square, today's Krekov Square). The fair also occupied Levstik Square, Vodnik Square and the banks of the Ljubljanica; stands were also put up elsewhere across town. By that time the fairs had become quite differentiated since it was important for the visitors to know in advance where they could buy this or that commodity.

What goods were sold at a particular fair depended on the season. The largest fair was St.Elizabeth's Fair in November when people bought winter cloths and supplies. St.Paul's Fair in winter saw many future brides and bridegrooms completing their dowry.

Actually, nearly everything could be bought at these fairs. People came to buy cloths, shoes, farming and household utensils that would last them until the next fair. And, of course, there always were plenty of fairground barkers selling trinkets, beautifiers and toys.

To the inhabitants of Ljubljana fairs were a time of entertainment and social contacts; and many of them met with the outside world, strangers and foreign languages only on these occasions. Besides vendors, fairs attracted entertainers of all sorts, strolling actors, acrobats, operators of merry-go-rounds and tombolas, but also beggars, tramps and pickpockets. Every fair had its share of thievery, passionate exchanges between sellers and customers, and full-scale brawls between cocky visitors. And because of these incidents of "indecent" behaviour, of people going on a pub crawl or spending more than was thought respectable, fairs were often condemned by those who thought it their mission to educate the public. But the annual fairs were in fact the only opportunity for the poor to have a little fun and treat themselves to a trinket for a penny or two.

RÉSUMÉ

LA FOIRE ANNUELLE DE LJUBLJANA

Le développement des villes au Moyen Age était inséparablement lié au commerce; c'est que la condition fondamentale pour la formation et pour l'attribut de la ville était l'autorisation des autorités provinciales pour l'établissement de la foire hebdomadaire. A cela s'ajoutaient des foires annuelles auxquelles même les commerçants, venus de loin, exposaient des marchandises de toutes sortes.

Entre 1479 et 1582, Ljubljana s'est vue attribuer les privilèges pour l'établissement de 5 foires annuelles. Durant la foire, un règlement spécial, nommé la paix du marché, était en vigueur; ce règlement signifiait un ordre plus strict et une plus grande protection pour les participants. Au début de chaque foire on affichait un emblème, une main tenant une épée, à l'Hôtel de Ville de Ljubljana.

Les lieux du commerce de la foire annuelle changeaient avec les transformations et l'extension de la ville. Jusqu'au 18e siècle le centre de commerce étaient sur la place et dans les ruelles près de l'Hôtel de Ville. A partir du milieu du 18e siècle la Place du Marché (Sejemski trg, aujourd'hui Krekov trg) devint le lieu principal du commerce. La foire avait lieu aussi sur la Place de Levstik, la Place de Vodnik, sur les bords de Ljubljanica, mais les échoppes étaient plantées aussi dans les autres parties de la ville. Dans ce temps là, les lieux du commerce étaient déjà bien différenciés, puisque pour l'acheteur il était important de savoir à l'avance où il pouvait acheter certains articles.

Les foires se distinguaient par leur importance, suivant les saisons et les marchandises principales, qui étaient en vente dans cette période de l'année. La plus grande foire était la Foire d'Elisabeth au mois de novembre; les gens y achetaient les vêtements d'hiver et il s'approvisionnaient en vivres. Ce qui caractérisait la Foire de Paul en hiver, c'était le fait que les commerçants vendaient le plus de marchandises aux fiancés et aux jeunes mariées qui achetaient des choses pour constituer leur trousseau.

Aux foires annuelles on pouvait vraiment tout acheter. Les acheteurs venait s'approvisionner en vêtements, chaussures, vivres, accessoires domestiques et menagers, jusqu'à la foire suivante. Mais aucune foire ne manquait de petits commerçants, vendeurs de bibelots de peu de valeur, de bijoux et de jouets.

Pour les gens de Ljubljana, les foires représentaient aussi le temps du divertissement et de la sociabilité. Pour la majorité de la population la foire était le seul contact avec le monde, avec les gens et les langues étrangers. A part les commerçants il y avait aussi toutes sortes d'amuseurs, les comédiens ambulants, les artistes de cirque, les propriétaires de manèges et de loteries, et avec eux les mendiants, les vagabonds et les larrons, qui venaient dans la ville. En plus de petits vols et de disputes ardents entre les acheteurs et les vendeurs, il y avait souvent des rixes plus graves entre les visiteurs arrogants. A cause de l'indécence, de la vadrouille et du gaspillage, les foires étaient fortement critiquées par ceux qui se sentaient appelés à éduquer le peuple. Mais les foires étaient aussi la seule occasion où également les gens pauvres pouvaient s'offrir un peu de divertissement et s'acheter des petits plaisir peu coûteux.